

РОЛЬ «М'ЯКОГО ПРАВА» В РЕГУЛЮВАННІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Карлюга Є. К.

студентка I курсу магістратури економіко-правового факультету

Науковий керівник: Нігрєва О. О.

кандидат юридичних наук, доцент

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

Однією з тенденцій сучасного світу є зростання глобалізаційних процесів, що тягне за собою виникнення нових суспільних відносин, які потребують правового регулювання. У цьому плані міжнародне

економічне право (далі – МЕР) не є винятком. Швидше навпаки, з огляду на стрімкий розвиток міжнародних економічних відносин, перед цією галуззю права постає виклик щодо їх адекватного врегулювання. Певне, хоча і дискусійне, значення в цьому питанні набуває так зване «м'яке право» (soft law). З огляду на неоднозначність думок щодо ролі soft law в регулюванні міжнародних економічних відносин здається актуальним в рамках цього дослідження вивчити це питання.

У науці міжнародного права увага значенню «м'якого права» в упорядкуванні міжнародних економічних відносин почала приділятися ще в кінці ХХ століття, коли вчені-міжнародники говорили про те, що концепція «м'якого» економічного права є прикладом своєрідної реакції на проблеми формування МЕР і на значне зростання числа та значення рекомендацій, що до нього відносяться; також вказувалося, що «в даний час шанси на створення «твердих» норм, які розраховують на загальне визнання, невеликі», а «застиглі форми міжнародних договорів і звичаїв необхідно замінити на більш адекватні форми – рекомендаційні кодифікації» [1, с. 132].

Що ж до природи норм soft law, то висловлювалися різноманітні погляди. Так, професор Т. М. Нешатаєва вважає, що поділ міжнародного права на «тверде» і «м'яке» взагалі не уявляється можливим, тому що джерелами права можуть бути тільки загальнообов'язкові норми [2, с. 107–110]. Схожої думки дотримується Г. М. Вельямінов, вказуючи на те, що відмінність soft law від «твердого права» (hard law) в тому, що норми «м'якого права» – не обов'язкові, тому і їх дотримання нічим не забезпечене. Таким чином, проведення ґрунтовної правової відмінності між soft law і «non-law» (не правом) здається неможливим [3, с. 84]. Треті автори, навпаки, говорять тільки про відсутність юридичного змісту в нормах soft law, де, на відміну від норм «твердого права», не закріплюються конкретні права і обов'язки, а тільки містяться загальні установки, і все ж залишаються обов'язковими [4, с. 144–145]. У свою чергу, В. М. Шумілов відзначає, що рішення міжнародних організацій, входячи до категорії soft law, є спеціальним джерелом МЕР [5, с. 48]. На наш погляд, така розбіжність у думках має місце в тому числі і через відсутність єдиного підходу до визначення змісту поняття soft law. Хоча, як зазначається в наукових дослідженнях, більшість теоретиків все-таки відносять до «м'якого права» норми, які містяться в рішеннях міжнародних організацій (неправові) і необов'язкових частинах юридично обов'язкових міжнародних договорів (правові) [6, с. 149].

При цьому, незважаючи на необов'язковість деяких норм soft law і, отже, неможливість їх віднесення до джерел міжнародного права в класичному для вітчизняної науки розумінні, «м'яке право» грає вик-

лючно важливу роль в регулюванні міжнародних економічних відносин. Пов'язано це з тим, що міжнародні економічні відносини характеризуються складністю і неоднорідністю, залученням нових суб'єктів, перебуванням у постійному розвитку. Такі обставини зумовлюють необхідність застосування всіх видів нормативних інструментів, серед яких неправові посідають значне місце [1, с. 131]. Так, за відсутності необхідних норм «твердого права» досить часто застосуванню підлягають рішення міжнародних організацій. Яскравим прикладом є питання діяльності транснаціональних корпорацій (ТНК). Попри те, що ТНК стають все більш вагомим учасником міжнародних відносин, міжнародно-правове регулювання цієї сфери містить безліч прогалин. Для їх заповнення учасники міжнародних економічних відносин можуть використовувати міжнародні документи рекомендаційного характеру, які стають певними орієнтирами при виборі правомірної поведінки (проект Кодексу поведінки ТНК 1990 р., Принципи діяльності багатонаціональних підприємств 1976 р.). Не виключено, що багаторазове повторення такої поведінки створить підстави для формування міжнародного звичаю. Крім цього, уваги заслуговують програми розвитку різних сфер співпраці, прийняті в групі Світового банку і МВФ, які закріплюють загальні принципи, цілі, програми, моделі поведінки, що якоюсь мірою визначає майбутні зміст і застосування міжнародного права, задає напрям подальшого розвитку його норм та їх практичної реалізації [7, с. 38]. Регулятивну функцію також виконують різні «кодекси», «правила поведінки», що приймаються у вигляді рішень міжнародних організацій. Це, наприклад, Добровільний кодекс прямих іноземних інвестицій 1994 р., вироблений в рамках Азіатсько-Тихоокеанського економічного співробітництва, «Комплекс узгоджених на багатосторонній основі справедливих принципів і правил для контролю за обмежувальною діловою практикою» 1980 р., прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН. Специфіка дії деяких з таких документів полягає в тому, що вони більшою мірою розраховані на внутрішньодержавні заходи і вимагають перетворення в національні законодавства. Таке перетворення сприяє гармонізації законодавства держав, формуючи стандарти поведінки не тільки на міжнародному, а й на внутрішньодержавному рівні [8]. Поширеним явищем в МЕРТ визнається створення неправових типових проформ договорів, що здійснюється на публічно-правовому рівні. Особливо широко такі типові договори використовуються в сфері міжнародного фінансового і інвестиційного права [7, с. 39]. Наслідком застосування цих документів виступає, по-перше, те, що практика держав в аналогічних ситуаціях залишається однаковою, по-друге, здійснення

такої практики протягом тривалого періоду часу може призвести до формування міжнародного звичаю.

Резюмуючи, можна сказати, що питання визначення ролі soft law в регулюванні міжнародних економічних відносин на теоретичному рівні залишається спірним, що більшою мірою пов'язано з існуючою в доктрині міжнародного права неоднозначністю щодо всієї концепції «м'якого права», і потребує подальшого вивчення. Попри це, практика міжнародних економічних відносин пішла значно далі і вже свідчить, про те, що «м'яке право» стає важливим елементом міжнародної економічної нормативної системи, створюючи можливість для повноцінного та гармонійного врегулювання згаданих відносин.

Список використаних джерел:

1. Лукашук И. И. Нормы международного права в международной нормативной системе. Москва : Спарк, 1997. 322 с.
2. Нешатаева Т. Н. Международные организации и право. Новые тенденции в международно-правовом регулировании. 2-е изд. Москва : Дело, 1999. 272 с.
3. Вельяминов Г. М. Международное экономическое право и процесс. Академический курс : учеб. Москва : Волтерс Клувер, 2004. 478 с.
4. Лукашук И. И. Международное право. Общая часть : учеб. для юрид. фак. и вузов. Изд. 3-е, перераб. и доп. Москва : Волтере Клувер, 2005. 415 с.
5. Шумилов В. М. Международное публичное экономическое право : учеб. пособ. Москва : Международные отношения, 2014. 287 с.
6. Нігрєєва О. О. «М'яке право» у міжнародній системі: до питання про зміст та функції. *Правова держава*. 2018. № 31. С. 147–153.
7. Ксенофонтова М. В. Международная экономическая нормативная система: правовая и неправовая составляющие. *Вестник ОГУ*. 2007. №2. С. 31–41.
8. Велижанина М. Ю. «Мягкое право»: его сущность и роль в регулировании международных отношений : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Москва, 2007. 165 с. URL: <https://lawbook.online/pravovoe-regulirovanie-mejdunarodnoe/rol-myagkogo-prava-otdelnyih-sferah-14756> (дата звернення: 31.10.2020).